

ÇOCUK İŞÇİLER ve ÇALIŞTIRILABİLME ŞARTLARI

I- GİRİŞ

Çalışma yaşamında sağlık ve güvenlik açısından farklı riskler içeren ve özel olarak korunması gereken gruplar vardır. Bunlar genel olarak çocuk genç işçiler, kadınlar, özürllüer, yaşlılar ve göçmen çalışanlardır. Bu yazımızda çocuk işçiliği üzerinde durulacaktır.

Anayasamızın 50 inci maddesine göre, kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar.

Çocukların çalışma hayatında daha çok kazaya uğradıkları ve daha çok hastalandıkları bilinen gerçeklerdir. Çocuklar, erişkinlere nazaran daha fazla risk altındadırlar. Çünkü çocukların gücü erişkin bireylere göre azdır, yapacağı tehlikeli hareketlerin doğuracağı sonucun önemini yeterince kavrayamazlar, oyun eğiliminde olduklarından yaptıkları işe gereken önemi, titizliği vermezler.

Çocukların olmaması gereken yerlerden biri de çalışma hayatıdır. Ancak sadece ülkemizde değil dünyada ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre azalıp artmakla birlikte çocuk işçiliği bir gerçektir. Çocuk işçiliğın ucuz olması, bazı becerileri ve işveren tarafından dayatılan olumsuz koşulları sorunsuz kabullenişleri nedeniyle tercih edilmektedir. Çocuk işçiliğının önüne geçilmesi için bütün ülkelerde çocukların çalıştırılması bakımından en küçük çalışma yaşı belirlenmiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü, 1973 Yılında, (İLO) 182 numaralı En Küçük Çalışma Yaşı Sözleşmesini kabul ederek en küçük çalışma yaşını 15 olarak belirlemiştir.

Yapılan bir araştırmaya[1] göre, ülkemizde çocuk işçiliği 2006-2012 Yıllarında %64 oranında artarak çocuk işçi sayısı 8 milyon 397 bine ulaşmıştır.

II- YASAL ÇERCEVE

4857 sayılı İş Kanununun 71 inci maddesi göre "Onbeş yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, ondört yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.

Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuğın gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez.

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde yedi ve haftada otuzbeş saatten fazla olamaz. Ancak, onbeş yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde sekiz ve haftada kırk saate kadar artırılabilir.

Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde iki saat ve haftada on saat olabilir. Okulun kapalı olduğu dönemlerde çalışma süreleri yukarıda birinci fıkrada öngörülen süreleri aşamaz."

Şu hususu da belirtmek gerekir ki, 4857 sayılı İş Kanununa tabi işyerlerinde çocuk işçilerine ilişkin yukarıda belirtilen sınırlamalar geçerli olup İş Kanunu kapsamında olmayan işyerleri için bu sınırlamalar geçerli değildir.

Çocuk ve genç işçilerin sağlık ve güvenliklerini, fiziksel, zihinsel, ahlaki ve sosyal gelişmelerini veya öğrenimlerini tehlikeye atmadan çalışma şekillerinin esaslarını belirlemek ve ekonomik istismarlarını önlemek amacıyla, 2004 Yılında Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında

Yönetmelik hazırlanıp uygulamaya konulmuştur. Bu Yönetmeliğe göre, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış olanlara çocuk işçi denilirken, 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış olanlar genç işçi, şeklinde tanımlanmıştır.

18 yaşını doldurmamış çocuklar ve gençler yeraltında ve su altında, sanayiye ait işlerde gece döneminde çalıştırılmaz.

Çocuk ve genç işçilerin genel olarak işe yerleştirilmesinde ve çalışması süresince güvenliği, sağlığı, bedensel, zihinsel, ahlaki ve psikososyal gelişimi, kişisel yatkinlik ve yetenekleri dikkate alınmalıdır.

Çocuk ve genç işçileri, çocuklara karşı işlenmiş suçlardan hüküm giyen, yüz kızartıcı suçlardan hüküm giymiş olan, işveren veya işveren vekilleri çalıştıramazlar.

Çocuk ve genç işçilerden okula devam edenler varsa düzenlemelerde onlar için özel hükümler getirilmiştir. Bu hükümlere göre, okula devam eden çocuk ve genç işçilerin çalıştırılabilecekleri işler, okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da yetkili makamlar tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacaktır.

İşverenler çocuk ve genç işçilerin tecrübe eksikliği, mevcut veya muhtemel riskler konularında bilgisizlik veya tamamen gelişmiş olmamalarına bağlı olarak gelişmelerini, sağlık ve güvenliklerini tehlikeye sokabilecek herhangi bir riske karşı korunmalarını temin edeceklerdir.

Çocuk ve genç işçiler hiçbir şekilde hazırlama, tamamlama ve temizleme işlerinde, alkol, sigara ve bağımlılığa yol açan maddelerin üretimi ve toptan satış işlerinde, parlayıcı, patlayıcı, zararlı ve tehlikeli maddelerin toptan ve perakende satış işleri ile bu gibi maddelerin imali, işlenmesi, depolanması işleri ve bu maddelere maruz kalma ihtimali bulunan her türlü işlerde, gürültü ve/veya vibrasyonun yüksek olduğu ortamlarda yapılan işlerde, aşırı sıcak ve soğuk ortamda çalışma gerektiren işlerde, sağlığa zararlı ve meslek hastalığına yol açan maddeler ile yapılan işlerde, radyoaktif maddelere ve zararlı ışınlarla maruz kalınması ihtimali olan işlerde, fazla dikkat isteyen ve aralıksız ayakta durmayı gerektiren işlerde, parça başı ve prim sistemi ile ücret ödenen işlerde, eğitim amaçlı işler hariç iş bitiminde evine veya ailesinin yanına dönmesine imkan sağlamayan işlerde, işyeri hekimi raporu ile fiziki ve psikolojik yeterliliklerinin üzerinde olan işlerde, eğitim, deney eksikliği, güvenlik konusunda dikkat eksikliği getirme ihtimali olan işlerde, para taşıma ve tahsilat işleri ile gece döneminde, çalıştırılmaz.

Çocuk ve genç işçilerin hangi işlerde çalıştırılacakları sayma yoluyla Yönetmelik ekinde yer alan uzun listelerde (örneğin çocuk işçiler; ipek böcekçiliği işleri, satış eşyalarına etiket yapıştırma, elle paketleme işleri..., genç işçiler; süpürge ve fırça tamiratı işleri, el ilanı dağıtım işleri, balıkthane işleri...şeklinde) belirtilmiştir. Çocuk ve genç işçiler bu listelerde yer alan işler dışında başka işlerde çalıştırılmaları yasaktır. Ancak, 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu kapsamında mesleki ve teknik eğitim okul ve kurumlarından mezun olan meslek sahibi 16 yaşını doldurmuş genç işçiler; sağlığı, güvenliği ve ahlakının tam olarak güvenceye alınması şartıyla bu Yönetmeliğin eklerinde belirtilen sınırlamalara bağlı kalmaksızın ihtisas ve mesleklerine uygun işlerde çalıştırılabilirler.

İşverenin vermesi gereken eğitimlerde geçen süreler, işverenin işyeri dışında gönderdiği kurslar ve toplantılarda geçen süreler ile yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen mesleki eğitim programlarında geçen süreler, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından çalışan çocuk ve gençler ile ilgili olarak düzenlenen konferans, kongre, komisyon ve benzeri toplantılara temsilci olarak katılmaları nedeniyle işlerine devam edemedikleri süreler, çocuk ve genç işçilerin çalışma süresinden sayılır.

Okula gitmeyen çocuk işçilerin çalışma saatleri günde 7 ve haftada 35 saatten fazla olamaz. Ancak, 15 yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde 8 ve haftada 40 saat olabilir. Çocuk ve genç işçilerin günlük çalışma süreleri, 24 saatlik zaman diliminde, kesintisiz 14 saat dinlenme süresi dikkate alınarak uygulanır. Okula devam eden çocukların okulların açık olduğu dönemlerdeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde 2 saat ve haftada 10 saat olabilir. 2 saatten fazla 4 saatten az süren işlerde 30 dakika, 4 saatten 7,5 saate kadar olan işlerde çalışma süresinin ortasında 1 saat olmak üzere ara dinlenmesi zorunludur.

Çocuk ve genç işçilerin hafta tatili izinleri kesintisiz kırk saatten az olamaz. Diğer bir ifadeyle iki tam gün hafta tatili yaparlar. Ulusal bayram ve genel tatil günlerinde de çalıştırılmaları yasaktır.

Çocuk ve genç işçilere verilecek yıllık ücretli izin süresi en az 20 gündür. Kural olarak bu izinlerin kesintisiz kullanılması gerekir. Ancak, yararına olduğu durumlarda çocuk ve genç işçinin isteği üzerine en fazla ikiye bölünerek kullanılabilir. Okula veya eğitime devam eden çocuk ve genç işçilere yıllık ücretli izinleri okulların tatil olduğu, kursa ve diğer eğitim programlarına devam edilmediği dönemlerde verilir.

İşveren, çocuk ve genç işçilere, çalıştırmaya başlamadan önce işyerindeki riskler, işe uyum ve kanuni hakları ile işin niteliğine göre gerekli iş başı eğitimlerini verir.

III- SONUÇ

Çocuk işçiliği istismara açık bir alan olduğundan korunmaktadır. 4857 sayılı İş Kanununa göre 15 yaşını doldurmamış çocukların çalıştırılması yasaktır. Ancak, 14 yaşını doldurmuş ve ilköğretimi tamamlamış olan çocuklar, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilirler.

Çocuk ve genç işçilerin işe yerleştirilmelerinde ve çalıştırılabilecekleri işlerde güvenlik, sağlık, bedensel, zihinsel ve psikolojik gelişmeleri, kişisel yatkınlık ve yetenekleri dikkate alınır. Çocuğun gördüğü iş onun okula gitmesine, mesleki eğitiminin devamına engel olamaz, onun derslerini düzenli bir şekilde izlemesine zarar veremez.

Temel eğitimi tamamlamış ve okula gitmeyen çocukların çalışma saatleri günde 7 ve haftada 35 saatten fazla olamaz. Ancak, 15 yaşını tamamlamış çocuklar için bu süre günde 8 ve haftada 40 saate kadar artırılabilir. Okula devam eden çocukların eğitim dönemindeki çalışma süreleri, eğitim saatleri dışında olmak üzere, en fazla günde 2 saat ve haftada 10 saat olabilir.

[1] <http://www.disk.org.tr/2014/04/disk-ar-cocuk-isci-sayisi-dunya-genelinde-azalirken-turkiyede-artti/>